

**NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
MEZŐGAZDASÁG- ÉS
ÉLELMISZERTUDOMÁNYI KAR
MOSONMAGYARÓVÁR**

**A MAGYAR ÉS NEMZETKÖZI AGRÁR -ÉS
ÉLELMISZER-GAZDASÁG LEHETŐSÉGEI**

**XXXV.
ÓVÁRI TUDOMÁNYOS NAP**

2014. november 13.

ISBN 978-963-334-193-3

(Tudományos Nap összefoglalók)

ISBN 978-963-334-194-0

(Tudományos Nap előadások és poszterek teljes anyaga CD)

SZERVEZŐ

Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és

Élelmiszertudományi Kar, Mosonmagyaróvár

VEAB Agrártudományi Szakbizottság

TUDOMÁNYOS BIZOTTSÁG

Elnök: Prof. Schmidt Rezső CSc, dékán

SZERVEZŐ BIZOTTSÁG

Elnök: Prof. Bali Papp Ágnes PhD

T A G O K

Beke Dóra PhD

**Krász Ádám dr.
univ.**

Hegy Judit PhD

Milics Gábor PhD

**Konrád Szilárd
PhD**

Vér András PhD

**Kovács Attila
József PhD**

**Zsédely Eszter
PhD**

TUDOMÁNYOS BIZOTTSÁG

Prof. Horn Péter az MTA rendes tagja

Prof. Schmidt János az MTA rendes tagja

Prof. Várallyay György az MTA rendes tagja

Prof. Kovács Melinda az MTA levelező tagja

Prof. Mézes Miklós az MTA levelező tagja

Prof. Neményi Miklós az MTA levelező tagja

Prof. Birkás Márta DSc

Prof. Husvéth Ferenc DSc

Prof. Sótonyi Péter DSc

Prof. Szabó Ferenc DSc

Prof. Kozári József CSc

Takácsné Prof. György Katalin CSc

Prof. Varga László PhD

TARTALOMJEGYZÉK

ÁLLATTUDOMÁNYI SZEKCIÓ

NÖVÉNYTUDOMÁNYI SZEKCIÓ

ÉLELMISZERTUDOMÁNYI SZEKCIÓ

TAKARMÁNYOZÁSI SZEKCIÓ

AGRÁRMŰSZAKI SZEKCIÓ

AGRÁRÖKONÓMIAI SZEKCIÓ

SZAKTANÁCSADÓ SZEKCIÓ

ADOBE ACROBAT 11.01 MAGYAR VERZIÓ TELEPÍTÉSÉHEZ KATTINTSON DE !

DIELEKTROMOS JELLEMZŐK JELENTŐSÉGE AZ ISZAPKEZELÉS SORÁN

BESZÉDES S.¹ – KOVÁCS R.-NÉ V.P.² – LUDÁNYI L.¹ - KESZTHELYI-SZABÓ G.¹ –
HODÚR C.¹

¹Szegedi Tudományegyetem, Mérnöki Kar, Folyamatmérnöki Intézet, 6725 Szeged Moszkvai krt. 9.

²Szegedi Tudományegyetem, Mérnöki Kar, Műszaki Intézet, 6725 Szeged Moszkvai krt. 9.

Összefoglalás

Az utóbbi évtizedekben a szennyvízkezelésben keletkező iszap mennyisége folyamatosan növekszik. Az iszapkezelési eljárások között egyre inkább előtérbe kerülnek az energetikai és egyéb hasznosítást lehetővé tevő módszerek. A termikus iszapkezelési eljárásokhoz kapcsolódó kutatások egyik legújabb területe a mikrohullámú energiaközlésen alapuló módszerek fejlesztése és hatékonyság-vizsgálata.

A munkánk során az élelmiszeripari iszap alapanyag esetében vizsgáltuk a mikrohullámú energiaközlés hatását a biológiai hasznosítási eljárások előkezeléseként. A kutatásunk során az iszapok szerkezeti változásainak és a biológiai lebonthatóságának jellemzésére szolgáló mutatóknak a dielektromos jellemzőkkel való összefüggéseit vizsgáltuk.

Bevezetés

A vízteleníthetőség javítása, a rothaszthatóság mértékének növekedése, vagy a mikrobiális kockázat csökkentése érdekében végzett termikus iszapkezelési eljárások során is az iszapszerkezet hatékony roncsolására törekednek. A mikrohullámú energiaközlés az intenzív felmelegítő képessége, a hagyományostól eltérő hőkeltési mechanizmusa, továbbá a nagyfrekvenciás elektromágneses térben végbemenő kémiai és anyagszerkezeti változások révén is jó alternatívája lehet a hagyományos hőkezelési módszereknek. Meg kell azonban jegyezni, hogy egyes alapanyagok esetében a hagyományos és a mikrohullámú hőkeltés hatásfoka között lényeges különbség nem tehető (Géczi et al., 2013). A mikrohullámú sugárzásnak az iszapokra gyakorolt hatásaira, valamint a hőkeltés hatékonyságával összefüggő dielektromos jellemzőket és ezeknek az iszapkezelések alatti változásaira vonatkozóan azonban még további kutatások szükségesek, amelyek lehetővé tennék a mikrohullámú iszapkondicionálási eljárás ipari technológiáknak megfelelő léptéknövelését.

A mikrohullámú sugárzás sejtkomponens szintű abszorpciója következtében a sejtállomány víztartalma halmazállapot változáson megy keresztül, ami a sejtfalra ható nyomásnak egy kritikus szintet meghaladó értéke esetén a sejtfal integritásának megszűnéséhez vezet (Lucchesi et al., 2007). A sejtfalak és sejtthártyák feltáródását követően a további degradációt a makromolekulák oldalláncainak a frekvencia függvényében változó polarizációja következtében, a hidrogénkötések felszakadása is elősegíti (Park et al., 2004). A hidrogénkötések felbomlása, és az iszapban található fehérjék másodlagos- és harmadlagos térszerkezetének változása az iszappelyhek szerkezeti stabilitásának csökkenéséhez vezet (Tang et al., 2010). A mikrohullámú sugárzás, a teljesítményszint megfelelő megválasztásával alkalmas továbbá egyes enzimes lebontási folyamatok hatékonyságának növelésére is (Lakatos et al., 2009).

Az iszapban lévő mikroorganizmusok sejtfalak felbomlásának, valamint az iszap szerkezeti változásainak kvantitatív jellemzésére a szakirodalom a kémiai oxigénigény (KOI, ill. COD [mgL^{-1}], ill. [kg m^{-3}]) egységben kifejezett szervesanyag vízdoldhatóság változását, illetve ezen belül az egyes vegyületsoportok (fehérjék, lipidek, szénhidrátok) vízdoldhatóságában végbemenő változását használja. A vízdoldható fázisban lévő szerves anyagoknak (SCOD) a teljes szervesanyag koncentrációhoz (TCOD) viszonyított aránya (SCOD/TCOD) kezeletlen, friss iszap esetében alacsony, előkezelés nélküli nyersiszap esetében növekedése a – körülményektől függően aerob, vagy anaerob – spontán biológiai lebomlási folyamatok megindulását jelzi.

Kommunális eredetű, másodlagos szennyvíztisztítási eljárásból származó iszapok esetében a mikrohullámú kezelések a kezdeti SCOD/TCOD arányt több mint kétszeresére – 6%-ról 15%-ra – növelték (Eskicioglu et al., 2006), de találhatunk olyan közleményeket, amelyben körülbelül ötszörös növekményről számolnak be (Park et al., 2004). A körülbelül 10W/cm^3 fajlagos mikrohullámú kezelési intenzitás rendelkezik olyan mértékű dezintegráló hatással, mint a pH12 kémhatású, 60 perces lúgos kezelés. A mikrohullámú energiaközlés hatására kommunális iszapok esetében a szénhidrátfrakciók vízdoldhatóságának növekedése, kb. 10-15%-al magasabb, mint a fehérjéké. A szénhidrátok oldhatósági tulajdonságaiban végbemenő változások, a szerkezeti stabilitásukat biztosító glikozidos kötéseknek a mikrohullámú energiaközlés termikus hatására történő felszakadásával magyarázható.

Az egyes komponensek oldható formáinak koncentrációváltozási dinamikájának különbségei az iszappelyhek szétesésén túl, a sejtfalak felbomlását követő sejtnedv kiáramlásnak tudható be. A fehérjéket és szénhidrátokat is tartalmazó anyagok, mint például a kommunális és élelmiszeripari szennyvíziszapok esetében, a hidrolízis során képződő reakciótermékek - vagyis az aminosavak és egyszerű szénhidrátok- együttes jelenléte, valamint a magas hőmérséklet következtében Maillard reakció megy végbe, amely a lebontásnak ellenálló komponensek arányának növekedésében is szerepet játszik (Bougrier et al., 2007).

A mikrohullámú kezelések hatására a lipideknek a sejtközötti állományban történő növekedése figyelhető meg. A sejthártya és sejtfal feltáródásával a sejtfalat alkotó foszfolipid kettősréteg is az iszapvízbe kerül, ami szintén jelentősen hozzájárul a szervesanyag tartalom vízdoldhatóvá válásához. A kétértékű kationok a negatív töltésű foszfolipidekhez kapcsolódva stabilizálják a biológiai membránokat (Chu et al., 2001), ezen szabad ionok – például Ca^{2+} - mennyiségének a kezelések hatására történő növekedése szintén az előzőekben leírt hipotézist igazolja (Ahn et al., 2009).

A nyers, előkezelést nem kapott, iszapban hidrofil tulajdonságú, hidratburokkal körbevett kolloid részecskék vannak, amelyeket az elektrosztatikus taszítóerők tartanak távol. A nagyfrekvenciával változó polaritású mikrohullámú térben a vízmolekulák rotációja révén a hidratburok részlegesen felbomlik, a zeta-potenciál értéke csökken, így az iszapszerkezet destabilizálódik (Jones et al., 2002). Az iszapmátrix szerkezeti és kémiai változásai a hőkeltés határfokára (a dielektromos tulajdonságok változása miatt) is hatással vannak, továbbá a viszkozitás változása a (konvektív) hőtranszport intenzitását is befolyásolja.

A szakirodalmi eredmények alapján a dipólusos vízmolekulák alkotta rendszerben, a dielektromos állandó és a dielektromos veszteségi tényező értéke a hőmérséklet növelésével csökken. Apoláris molekulákat tartalmazó rendszerekben a veszteségi tényező hőmérsékletfüggése ezzel ellentétes tendenciával jellemezhető (de los Santos, et al., 2003). Az iszap szerkezeti változásának megfelelően az iszappelyhek dezintegrálódása, illetve a

sejtfalak részleges felszakadásához szükséges hőmérséklet alatt a dielektromos jellemzők változását elsősorban az iszap eredeti szabad víztartalmának viselkedése határozza meg. Az iszapmátrixot stabilizáló polimerek felszakadásával az azokhoz kötődő víz felszabadul, a szabad víz aránya növekszik (Jones et al., 2002).

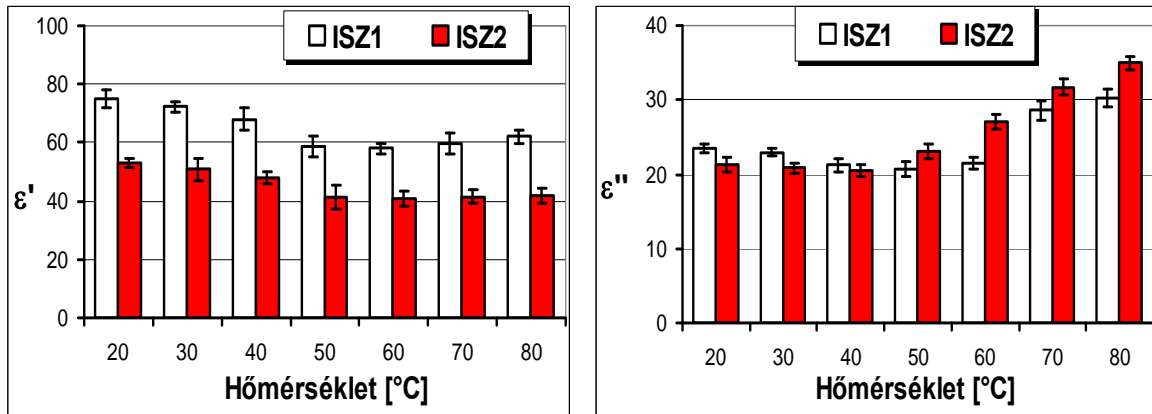
Anyag és módszer

A vizsgálataink során a széntartalmú szerves anyagok mennyiségének meghatározására legtöbbször használt 5 napos biokémiai oxigénigényt (BOI₅) mértük egy hat férőhelyes, folyamatosan kevertetett rendszerű BOD Oxidirect (Lovibond) típusú respirometriás berendezéssel. A BOI meghatározást az APHA 5210D módszernek megfelelően végeztük. A kémiai oxigénigényt (KOI) HACH küvettás gyorsesztekkel határoztuk meg, amelynek mérési módszere megfelel az USEPA5520D KOI mérési módszernek. A teljes KOI (TCOD) mérésnél az analizált minta a teljes iszapmátrixot tartalmazta. A SCOD mérésénél először az iszap vízdoldható fázisát kellett elválasztani. A szeparálást 15 perces centrifugálással (MPW-350, Lengyelország) 32000×g RCF értékkel végeztük. A centrifugálással kapott felülúszót 0,45 μm (Millipore) pórusméretű cellulóz-acetát alapanyagú mikroszűrőt alkalmazva fecskendőszűrővel tovább szűrtük és az ebből nyert mintán végeztük el az analízist.

A dielektromos állandó (ϵ') és a dielektromos veszteségi tényező (ϵ'') mérésére a SZTE Folyamatmérnöki Intézete számára fejlesztett dielektrométert készüléket használtunk. A berendezés mérőtápvonalához, NRVZ típusú szenzorokkal, kapcsolódó NRVD teljesítménymérő (Rohde&Schwarz, Németország) segítségével a haladó irányú (P_h) és a visszavert teljesítmény (P_r) mérhető, amelyből a dielektromos állandó számítható. A mikrohullámú teret generáló 2450 MHz frekvenciájú magnetronból érkező sugárzás hullámkarakterisztikájának vizsgálatával - a $\lambda/4$ távolságra elhelyezett detektorfejek villamos jeléből –fáziseltolás (ϕ) és a reflexió (Γ) értékének felhasználásával a veszteségszög (δ) számítható, és ennek ismeretében a dielektromos veszteségi tényező értéke meghatározható.

Eredmények és értékelésük

Mivel az általunk vizsgáltakhoz hasonló szerkezetű és tulajdonságú iszapok dielektromos jellemzőire vonatkozóan szakirodalmi adatok nem állnak rendelkezésre, a húsipari eredetű iszappal végzett kísérletsorozat során, azok magas nedvességtartalma miatt, a dielektromos jellemzők esetében a vízhez hasonló viselkedés volt várható a hőmérséklet változásának függvényében. A kísérleteket elvégeztük a rendelkezésre álló húsipari eredetű szennyvíziszappal (ISZ1; TS=9,7 m/m%), illetve víztelenített húsipari iszap adagolásával megnövelt szárazanyag tartalmú iszappal is (ISZ2, TS=14,7 m/m%). A kísérletek során meghatározott dielektromos állandó (ϵ') és a dielektromos veszteségi tényező (ϵ'') hőmérsékletfüggése az irodalmi adatokban leírt tendenciákkal nem egyezett.

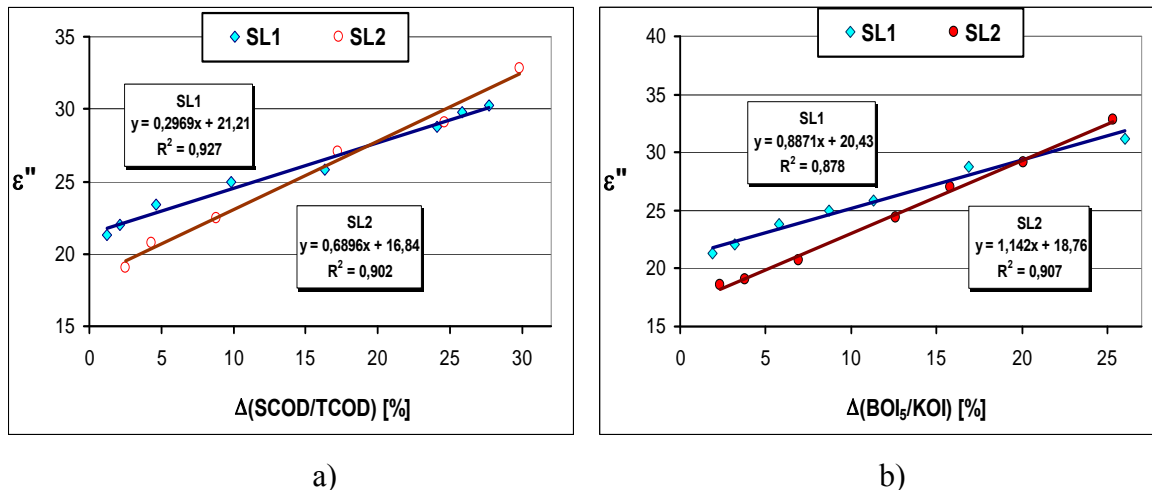

1. ábra: A dielektromos állandó (ϵ') és a dielektromos veszteségi tényező (ϵ'') a hőmérséklet és a szárazanyag tartalom függvényében

Az eredeti szennyvíziszap (ISZ1) dielektromos állandója 20-50°C hőmérséklettartományban csökkent, majd kismértékben emelkedett (32. ábra), míg a dielektromos veszteségi tényező kismértékű csökkenést követően 30-60°C tartományban nem mutatott szignifikáns változást, majd ezt követően a hőmérséklet emelkedésével ugrásszerűen növekedett az értéke. A dielektromos jellemzők változásának oka az iszap kétlépcsős dezintegrálására vezethet vissza.

A termikus kezelések során először az iszappelyheket stabilizáló EPS struktúra bomlik fel, majd egy kritikus hőmérséklet elérésekor az iszapban lévő sejtfalak felszakadnak, és a sejtnedv kiszabadul (Cho et al., 2012). A polimerek részleges termikus hidrolízise, illetve a sejtfalak felszakadása után a sejtnedvvel kiszabaduló -mobilissá váló- ionoknak a növekvő arányú szabad víztartalomban mérhető koncentráció-emelkedése (Ahn et al, 2009) az ionos vezetés jelentőségének növekedése miatt, a dielektromos veszteségi tényező értékére egyre nagyobb hatást gyakorol, annak értékét növelve. Ennek figyelembevételével, és mivel az iszaprészecskék destrukciójának, valamint a sejtfalak integritásának megszűnése következtében az oldott szervesanyagok koncentrációja növekszik, a dielektromos paramétereknek a különböző hőmérsékleten történő mérésére szolgáló mintákból meghatároztuk a vizes fázis kémiai oxigénigényét, illetve számítottuk az oldhatósággal összefüggő SCOD/TCOD százalékos arányt is.

2. ábra A dielektromos veszteségi tényezőnek a szervesanyag vízoldhatósággal (a) és a biológiailag lebontható szervesanyag hányaddal (b) való összefüggése

A dielektromos paraméterek közül a veszteségi tényező (ϵ'') változása, és a szervesanyag oldhatóság kontroll mintához viszonyított változása között a vizsgált iszap esetében, az alkalmazott kísérleti körülmények között, szoros lineáris kapcsolat mutatható ki. A termikus kezelések következtében a szervesanyagok oldhatóságában tapasztalható növekedés tehát a dielektromos veszteségi tényező mérésével nyomonkövethető, ennek értékéből az oldhatósági változások mértéke becsülhetővé válik. Az oldhatósági változások mellett az iszapnak a BOI és KOI értékek hányadosával jellemzett biológiai bonthatóságának és a dielektromos jellemzőknek a kapcsolatát is vizsgáltuk.

A biológiailag lebontható szervesanyagok koncentrációjának a dielektromos veszteségi tényező mérésével való nyomonkövetése esetében szintén meg kell jegyezni, hogy az ϵ'' ismerete önmagában nem elegendő a biológiai bonthatóság meghatározására, azonban a kezelések közbeni változásainak mértékéből becsülhetővé válik a bonthatóság változásának mértéke, vagyis a kezelések hatékonysága.

Összefoglalás

A kutatási munkánk során az élelmiszeripari, és ezen belül húsipari szennyvíziszapok szervesanyag tartalmának oldhatóságában, valamint a biológiailag lebontható szervesanyag hányad értékében végbemenő változások és a dielektromos jellemzők közötti összefüggéseket vizsgáltuk. Az eddigi eredményeink alapján a dielektromos jellemzők mérésének jelentősége például a félüzemi, vagy üzemi méretű, folytonos anyagkezelést alkalmazó berendezések hatékonyságának ellenőrzésében, és folyamatszabályozásában lehet. A dielektromos jellemzők helyszíni, a kezelővonalba épített - in-line - és a valós idejű mérést és a kezelési paraméterek szabályozását lehetővé tevő - real-time - mérésével a kezelések, és a dielektromos paramétereknek a szerepe miatt elsősorban a mikrohullámú kondicionálási eljárás, biológiai lebonthatóság és energetikai szempontú, a feldolgozott anyag összetételéhez és szerkezetéhez igazodó, dinamikus optimálása válhat lehetővé.

Köszönetnyilvánítás

A kutatómunkát az OTKA K105021. számú kutatási projekt támogatta. Jelen eredmények megjelenését „Zöld Energia Felsőoktatási Együtműködés (ZENFE)” című, TÁMOP-4.1.1.C-12/1/KONV-2012-0012 azonosítószámú projekt támogatja. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Irodalomjegyzék

1. AHN, J.H. – SHIN, S.G. - HWANG S.: Effect of microwave irradiation ont he disintegration and acidogenesis of municipal secondary sludge. Chemical Engineering Journal 153, 2009, 145-150.
2. BOUGRIER, C. – DELGENES, J.P. – CARRERE, H.: Impacts of thermal pretreatments on the anaerobic digestion of waste activated sludge. Biochemical Engineering Journal, 34(1), 2007, 20-27.
3. CHO, SK. – SHIN, HS. -, KIM, DH.: Waste activated sludge hydrolysis during ultrasonication: two-step disintegration. Bioresource Technology 44, 2012, 480-483.
4. CHU, C.P. – CHANG, B.V. – LIAO, G.S. – JEAN, D.S. – LEE, D.J.: Observations on changes in ultrasonically treated waste-activated sludge. Water Research 35, 2001, 1038-1046.
5. DE LOS SANTOS, J. – GARSIA, D. – EIRAS, J.A.: Dielectris chracterization of materials at microwave frequency range. Materials Research 6(2003), 742-746.
6. ESKICIOGLU, C. – KENNEDY, K.J. – DROSTE, R.L.: Characterization of soluble organic matter of waste activated sludge before and after thermal pretreatment. Water Research 40, 2006, 3725-3736.
7. GÉCZI, G. – HORVÁTH, M. – KASZAB, T. – ALEMANY, G.G.: No major differences found between the effects of microwave-based and conventional heat treatment methods on two different liquid foods. PLOS ONE 8(1), 2013, 1-12.
8. JONES, DA. – LELYVELD, T.P. – MAVROFIDIS, S.D. – KINGMAN, S.W. – MILES, N.J.: Microwae heating applications in environmental engineering-areview. Resources, Conservation and Recycling. 34, 2002, 75-90.
9. LAKATOS, E. – KOVÁCS, A.J. –SZERENCSEI, Á. -, NEMÉNYI, M.: Non-thermal effect of microwave treatment on enzyme suspensions Part II.: Cellulose enzyme activity. Review of Faculty of Engineering Analecta technica Szegedinensia, 2009, 63-68.
10. LUCCHESI, M.E. – SMADJA, J. – BRADSHOW, S. – LOUW, W. – CHEMAT, F.: Solvent free microwave extraction of Ellataria cardamonum L.: a multivariate study of a new technique for the extraction of essential oil. Journal of Food Engineering 79, 2007, 1079-1086.
11. PARK, B. – AHN, J.H. – KIM, J. – HWANG, S.: Use of microwave pretreatment for enhanced anaerobiosos of secondary sludge. Water Science and Technology 50, 2004, 17-23.
12. TANG, B. - YU L,F. – HUANG, S.S. – LUO, J.Z. – ZHUO, Y.: Energy efficinecy of pretreating excess sewage sludge with microwave irradiation. Bioresource Technology 101(14), 2010, 5092-5097.